

K otázke racionality sebausmrtenia¹

Stanislav Spodniak

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

stanislav.spodniak@umb.sk

Abstract:

On the Question of the Rationality of Suicide

In one of the arguments from his book *Obrana asistované smrti (In Defense of Assisted Dying)*, Tomáš Hříbek argues in favor of the position that suicide can be an instance of rational action under certain circumstances. He proceeds from the criterion of rationality, according to which rational action is that which is advantageous for the individual actor. The aim of this article is to point out that, on the basis of the criterion of rational action in question, suicide cannot in fact be judged to be either a rational or an irrational act. The reason lies in the impossibility of comparing and evaluating whether it is more advantageous for a person to have a life that provides him or her with a certain amount of good, or to not exist. The attempt to make such a comparison leads to a categorical fallacy.

Keywords: categorical fallacy, hedonism, killing oneself, suicide, rationality, utility

DOI: <https://doi.org/10.46854/fc.2025.2r.331>

Úvod

Cieľom Hříbekovej monografie *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrtení za pomoci lékaře*² je „zdůvodnit tezi, že úleva v utrpení, kterou smíme poskytnout druhým lidem, může mít za určitých okolností podobu zkrácení jejich života“.³ Predmetom tejto polemiky však nie je reflexia ústrednej tézy celej monografie, ale kritická reflexia Hříbekovej argumentácie v prospech jednej z čiastkových téz, ktorá slúži na podporu uvedenej hlavnej tézy. Touto tézou je, že „sebeusmrtení může

1 Financované EÚ NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu č. 09I03-03-V04-00415.

2 Hříbek, T., *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrtení za pomoci lékaře*. Praha, Academia 2021.

3 Tamže, s. 15.

být za jistých okolností rozumné“.⁴ Inými slovami, sebausmrtenie⁵ je za určitých okolností racionálne vykonať. Táto téza je dostatočne zaujímavá, aby predstavovala samostatný predmet výskumu.

Hříbek vo veci obhajoby racionality sebausmrtenia vychádza z kritéria racionálneho konania, podľa ktorého „racionální je jednání, které je výhodné pro individuálního aktéra“.⁶ V tejto polemike argumentujem v prospech tézy, že na základe uvedeného kritéria racionálneho konania v skutočnosti nemožno sebausmrtenie posúdiť ako racionálny, ale ani ako iracionálny čin.⁷ Hlavným bodom mojej argumentácie je, že nemožno porovnať a vyhodnotiť, či je pre aktéra výhodnejšie viesť život, v ktorom disponuje určitou sumou dohier, alebo neexistovať. Keďže porovnať (aj keď s ťažkosťami) možno len kvalitu dvoch rôznych životov navzájom, takéto porovnanie by viedlo ku kategorickému omylu.

V prvej časti predstavujem Hříbekovu argumentáciu v prospech záveru, že sebausmrtenie je za určitých okolností rozumné vykonať. Jadro tejto argumentácie sa nachádza v šiestej kapitole „Etika sebeusmrtení a její kritici“ a čiastočne aj v druhej kapitole „Co je smrt, proč je obecně zlá, ale někdy prospěšná?“ jeho knihy. V druhej časti sa stručne venujem pojmom racionality a prospechu. Uvádžam tu príklady racionálneho konania, ktoré spočívajú v sledovaní vlastného záujmu. V tretej, záverečnej časti uvádzam dôvody, na základe ktorých sa domnievam, že Hříbekom preferované kritérium racionálneho konania nie je vhodné pre posudzovanie racionality sebausmrtenia.

Argument v prospech racionality sebausmrtenia

Rovnako ako pri posudzovaní racionality ktoréhokoľvek iného činu, aj pri skúmaní a posudzovaní racionality sebausmrtenia je kľúčové, po ktorom z množstva konkurenčných prístupov k racionalite siahneme. Hříbek expli-

4 Tamže, s. 142.

5 Hříbek preferuje a navrhuje používanie výrazu sebausmrtenie na úkor bežnejšieho samovraždy, ktorý so sebou nesie značné negatívne konotácie. Z tohto dôvodu aj ja v tejto polemike používam neutrálnejší výraz sebausmrtenie, pričom však ním označujem ten istý typ činu, ktorý zvykneme označovať zaužívaným výrazom samovražda. Pre Hříbekovo vysvetlenie pozri tamže, s. 65–66.

6 Tamže, s. 136.

7 Obhajobu stanoviska, že sebausmrtenie nemôže byť prípadom racionálneho a ani iracionálneho konania, možno nájsť aj v: Cowley, C., Suicide Is Neither Rational Nor Irrational. *Ethical Theory and Moral Practice*, 9, 2006, No. 5, s. 495–504. S tým súvisiaca diskusia na tému, či sa dá život a smrť porovnávať, však siaha až k Epikurovi. Pozri Hříbek, T., *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrtení za pomoci lékaře, c.d.*, s. 50; prípadne priamo Epikurov „List Menoikeovi“ napr. v: Epikuros, *O šťastnom živote I.* Prel. M. Okál. Bratislava, Thetis 2014, s. 73–77.

citne spomína dva široké prístupy k racionalite. Prvým je Kantov prístup, podľa ktorého „otázky racionality a morálnosti spadajú vjedno“.⁸ Preukázať v tomto ponímaní racionality, že je nejaký čin racionálny, zároveň znamená preukázať, že je morálne správny, a že by sme ho preto mali vykonať. Hříbek však toto ponímanie racionality nepreferuje a pri posudzovaní racionality sebausmrtenia využíva konkurenčný prístup, podľa ktorého „racionálni je jednaní, které je výhodné pro individuálního aktéra“.⁹ Toto chápanie racionality je užšie a bežnejšie.¹⁰

Uvedený prístup alebo skôr kritérium racionálneho konania však nie je predmetom mojej kritiky, aj keď je predmetom diskusií.¹¹ Bod, v ktorom sa s Hříbekom rozchádzam, je, že si na rozdiel od neho nemyslím, že toto kritérium racionálneho konania je použiteľné pri posudzovaní sebausmrtenia ako racionálneho alebo iracionálneho činu.

Podľa Hříbeka¹² sebausmrtenie možno považovať za rozumné, ak sú splnené dve podmienky:

1. Bol by som na tom za určitých okolností lepšie, ak by som bol mŕtvy.
2. Dokážem rozumne posúdiť, že takéto okolnosti nastali.

Hříbek sa pri popise okolností, za ktorých by mal byť na tom človek lepšie, ak by nebol nažive, odvoláva na teóriu dobrého života v podobe hedonizmu. Prikláňa sa tak k hedonistickej téze, podľa ktorej je „jediné niterné dobro *libost* (pleasure), nebo obecněji *blaho* (welfare), a (...) jedině niterné zlo *bolest* (pain)“.¹³ Podľa neho možno prostredníctvom tejto hedonistickej teórie jednoducho zhodnotiť svoj život: „Stačí sečíst všechny pozitivní, příjemné věci a porovnat je se sumou negativních nepříjemných věcí. Vychází-li mi, že suma příjemných věcí převyšuje součet nepříjemných věcí, jsem na tom dobře, můj život je dobrý. V opačném případě je špatný.“¹⁴ Okolnosti, za ktorých je život rozumné skrátiť, sú teda podľa Hříbeka tie, keď je život človeka zlý, a to zlý na základe hedonistickej teórie dobrého života. Hříbekovými slovami:

8 Hříbek, T., *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrtení za pomoci lékaře*, c.d., s. 135.

9 Tamže, s. 136.

10 Tamže.

11 Diskusiu vyvolal napríklad Derek Parfit, ktorý problematizuje, či by bolo racionálne uprednostniť okamžitý prospech na úkor dlhodobého zisku, alebo naopak. Pre Parfitov rozbor pozri: Parfit, D., *Reasons and Persons*. Oxford, Clarendon Press 1984, a to najmä časť dva „Rationality and Time“; alebo samostatnú štúdiu: Parfit, D., *Rationality and Time*. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 84, 1984, No. 1, s. 47–82.

12 Hříbek, T., *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrtení za pomoci lékaře*, c.d., s. 140.

13 Tamže, s. 137.

14 Tamže.

„pokud nějaký život neobsahuje téměř žádné dobro – nejsou zde žádné výhlídky na přátelství, lásku, poznání, pracovní úspěchy –, ale naopak v něm převažují špatné věci – nemoc, bolest, ponížení –, pak by bylo rozumné takový život zkrátit. (...) Život je racionální zkrátit tehdy, když aktérovi slibuje již jen velmi nízkou či negativní sumu dober.“¹⁵ Za týchto okolností by prípadná smrť bola niečím dobrým, priam až prospešným.¹⁶

Ani hedonizmus však nie je predmetom mojej kritiky, preto si Hříbekovu obhajobu hedonizmu, ktorej sa na predmetných stranách venuje, dovoľím opomenúť. Predmetom mojej kritiky je podmienka čísla 2, podľa ktorej je v schopnostiach človeka rozumne posúdiť, či by bolo pre neho lepšie, ak by nebol nažive.

Racionalita a prospech

Z množstva teoretických prístupov k identifikácii kritérií racionálneho konania uvediem na tomto mieste len niekoľko slov o prístupe, ktorý preferuje Hříbek. Vychádzam z jeho definície racionálneho konania, podľa ktorej „racionální je jednání, které je výhodné pro individuálního aktéra“.¹⁷ Inými slovami, racionálne je také konanie, z ktorého má aktér úžitok, prospech alebo blahobyť, v závislosti od preferovaného termínu.¹⁸

V čom presne spočíva blahobyť osoby, je samozrejme veľká filozofická otázka, ktorú si na tomto mieste dovoľím opomenúť. Uvediem však Benthamovu definíciu úžitku (*utility*), kde je úžitok „vlastnosť akéhokolvek objektu, ktorá má tendenciu priniesť výhodu, prospech, potešenie, dobro alebo šťastie (v tomto prípade ide stále o tú istú vec), alebo (čo je stále jednou a tou istou vecou) zabrániť vzniku škody, bolesti, zla alebo nešťastia pre stranu, ktorej záujem sa posudzuje“.¹⁹ Tento úžitok či prospech je cieľom racionálneho konania. Ilustrovať to možno príkladom, ktorý uvádza Hříbek.²⁰ V tomto príklade stojím pred rozhodnutím, či si ponechať peňaženku, ktorú som náhodou našiel na ulici. Ak na mieste nie sú žiadni svedkovia alebo bezpečnostné kamery, tak je racionálne si ju ponechať. Ak tam svedkovia alebo kamery sú, tak to racionálne nie je, lebo môžem predpokladať, že by mi za ponechanie si peňaženky hrozil postih. Ponechanie peňaženky by bolo teda racionálne

15 Tamže, s. 140.

16 Tamže, s. 59–60.

17 Tamže, s. 136.

18 Pre zjednodušenie všetky tri termíny na tomto mieste používam ekvivalentne.

19 Uvádzam vlastný preklad citátu z: Bentham, J., *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Kitchener, Batoche Books 2000, s. 14–15. Dostupné na: <https://historyofeconomic-thought.mcmaster.ca/bentham/morals.pdf>; [cit. 9. 2. 2025]. (Prvé vydanie vyšlo v roku 1781.)

20 Hříbek, T., *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrcení za pomoci lékaře*, c.d., s. 136.

vtedy, ak možno predpokladať, že by takéto rozhodnutie prinieslo väčší prospech ako alternatívna voľba, pre ktorú som sa mohol taktiež rozhodnúť.

Za povšimnutie stojí, že racionálne nemusí byť vždy také konanie, o ktorom možno predpokladať, že aktérovi prinesie nejaký prospech. Racionálne je však vždy také konanie, o ktorom možno predpokladať, že z dostupných alternatív prinesie aktérovi čo najväčší prospech. V podobnom duchu sa vyjadril aj Parfit, ktorý tento prístup k racionalite nazýva „teória vlastného záujmu“²¹ (*self-interest theory*). Podľa tohto prístupu „pre každého človeka existuje jeden vrcholne racionálny konečný cieľ – aby jeho život prebiehal pre neho čo najlepšie“.²² Možno to ilustrovať jednoduchým príkladom hypotetickej situácie, v ktorej stojíme pred voľbou, či budeme mať milión eur hneď, alebo dostaneme len jedno euro, avšak po dobu celého nasledujúceho mesiaca budeme každý deň dostávať dvojnásobok sumy z predchádzajúceho dňa. Racionálne v tomto prípade nie je zvoliť si milión eur hneď, hoci by aj to pre nás predstavovalo značný prospech, ale druhú možnosť, ktorá by pre nás v konečnom dôsledku predstavovala oveľa väčší zisk.²³ Rovnaký princíp je uplatniteľný aj v prípade, keď sme nútení zvoliť si medzi dvoma možnosťami prinášajúcimi nejakú stratu. V takom prípade by bolo racionálne zvoliť si „menšie zlo“ a vybrať si takú možnosť, ktorá nám uškodí čo najmenej.

Často prospech, ktorý je následkom našich činov a rozhodnutí, nemusí byť na prvý pohľad zrejmý. Je tomu tak napríklad v prípade, keď sa rozhodneme zdravo stravovať a týmto stravovaním predídeme vzniku ochorenia, ktoré by nás v opačnom prípade s veľkou pravdepodobnosťou čakali. O tejto forme prospechu vypovedá druhá časť Benthamovej definície, ktorá hovorí o zabránení škody, zla alebo bolesti. Zrejme v takomto zmysle by podľa Hříbeka, ale aj podľa autorov, na ktorých sa v tejto súvislosti odvoláva,²⁴ mohlo byť za určitých okolností pre nás prospešné aj naše úmrtie. Podľa Hříbeka by totiž smrť bola pre aktéra zlá vtedy „pokud by život, jenž by pokračoval o něco déle, mohl ještě obsahovat nějaká dobra. Smrt je pro umírajícího naopak prospěšná, pokud by takový interval byl vyplněn jen utrpením.“²⁵

21 Uviedol som vlastný preklad anglického označenia tohto teoretického prístupu k racionalite.

22 Parfit, D., *Reasons and Persons*, c.d., s. 4.

23 Iný príklad by mohla predstavovať koordinačná hra lov zveri (*stag hunt*). V tejto koordinačnej hre je pre aktéra v mene väčšieho zisku racionálne loviť vysokú zver a nie zajace, pokiaľ môže predpokladať, že jeho partner s ním bude v love vysokej zveri spolupracovať, a to napriek tomu, že aj zajace by aktérovi priniesli nejaký prospech. Pre rozbor tejto koordinačnej hry pozri: Skyrms, B., *The Stag Hunt. Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, 75, 2001, No. 2, s. 31–41.

24 McMahan, J., *Death and the Value of Life. Ethics*, 99, 1988, No. 1, s. 32–61; a Feldman, F., *Confrontations with the Reaper. A Philosophical Study of the Nature and Value of Death*. New York, Oxford University Press 2004.

25 Hříbek, T., *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrtení za pomoci lékaře*, c.d., s. 60.

Uvedený prístup k prospechu a racionálnemu konaniu sa pokúsím ilustrovať namodelovaním troch dvojíc možných svetov, ktoré popisujú hypotetické situácie.²⁶ V prípade prvej dvojice možných svetov si predstavme, že máme nezdravé stravovacie návyky a premýšľame o ich zmene. V prvom možnom svete A pokračujeme v našom doterajšom nezdravom spôsobe stravovania, čo však povedie k tvorbe závažných chronických ochorení, a teda k zníženiu kvality nášho života. V možnom svete B naše nezdravé stravovacie návyky úspešne zmeníme a vďaka tomu závažným chronickým ochoreniam predídeme. Môžeme preto na základe vyššej kvality nášho života v možnom svete B v porovnaní s kvalitou života v možnom svete A vyhodnotiť, že zmena stravovacích návykov by bola pre nás prospešná, výhodná a bola by aj racionálna.

Pokúsme sa podobným spôsobom zhodnotiť aj naše prípadné úmrtie. Teoretický aparát nám k tomu poskytuje tzv. deprivačná teória zla smrti, s ktorou pracuje aj Hříbek.²⁷ Podľa tejto teórie je smrť zlom preto, lebo „mne pripravuje o dobré věci, kterých by se mi mohlo dostat, kdybych nebyl po smrti“.²⁸ Možné svety popisujúce naše úmrtie by teda mohli vyzerať nasledovne: Možný svet C, v ktorom náhle a nečakane umierame pri automobilovej nehode. Možný svet D, v ktorom sa automobilovej nehode vyhneme a vedieme dlhý, šťastný a spokojný život. Môžeme preto zhodnotiť, že automobilová nehoda pre nás predstavuje stratu a škodu, pretože nás pripravuje o mnoho potešení, ktoré by sme v opačnom prípade zažili. Smrť je preto za týchto okolností pre nás zlá.

Mohol by tiež existovať možný svet E, v ktorom trpíme dlhou a nevyliciteľnou chorobou a rozhodneme sa v ňom zomrieť, aby sme tak predišli ďalšej bolesti, ktorú by nám naša choroba spôsobila. Tiež by mohol existovať možný svet F, v ktorom pomaly umierame na bolestivú a nevyliciteľnú chorobu a pre žiadne sebausmrtenie sa nerozhodneme. Prospech v tomto prípade dosahujeme v možnom svete E, a to vďaka tomu, že sa nám bolesti spôsobenej naším ochorením podarilo predísť. Tento prospech v možnom svete E nás zrejme podľa Hříbeka oprávňuje povedať, že sebausmrtenie by bolo pre nás v prípade pomyselnej ťažkej nevyliciteľnej choroby výhodné, a teda by bolo aj prípadom racionálneho konania.

26 K tomu, aby som sa na túto problematiku pozrel prostredníctvom konštruovania možných svetov, som našiel inšpiráciu v: Cowley, C., *Suicide Is Neither Rational Nor Irrational*, c.d., s. 499.

27 Hříbek sa odvoláva na deprivačnú teóriu zla smrti Thomasa Nagela: Nagel, T., *Death*. *Noûs*, 4, 1970, No. 1, s. 73–80.

28 Hříbek, T., *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrtení za pomoci lékaře*, c.d., s. 55.

Kategorický omyl

Súhlasím s Hříbkem v tvrdení, že smrť je zlá, pretože nás pripravuje o možnosť dosahovať dobrá, ktoré by sme v opačnom prípade mohli zažiť. Súhlasím aj s tým, že dobré na smrti môže byť to, že sa v určitých prípadoch možno vďaka nej vyhnúť značnému utrpeniu. V tomto zmysle môže byť smrť pre človeka prospešná. Problém podľa môjho názoru nastáva, keď chceme zhodnotiť, či je pre človeka prospešnejšie, výhodnejšie a lepšie, ak by nebol nažive. V tomto prípade už otázkou nie je, ktorá alternatíva prinesie aktérovi nejaký prospech, ale ktorá alternatíva prinesie aktérovi väčší prospech.

Bolo by chybou prijať Hříbkovu optiku a pristupovať k sebausmrteniu ako k voľbe medzi síce kratším, ale lepším životom, naplneným dobrými vecami, a dlhším, ale horším životom, ktorého záver vyúsťuje do utrpenia. Hříbek na základe tohto východiska dospieva k záveru, že za určitých okolností by mohlo byť lepšie zvoliť si síce kratší, ale kvalitnejší život.²⁹ Chyba spočíva v tom, že by sme pri vyhodnocovaní toho, ktoré rozhodnutie je pre aktéra lepšie, prihliadali na to, čo zažil v minulosti. Sústredili by sme sa na to, že v minulosti bol jeho život vyplnený dobrými vecami, a tento dobrý život by sme porovnali so súčasným životom plným utrpenia.

Problém je v tom, že sebausmrtením si aktér síce volí kratší život, ale nevolí si dobrá, ktoré sú v tomto kratšom živote obsiahnuté. Aktér všetky dobré veci vo svojom živote zažil tak či tak, bez ohľadu na to, či sa rozhodne pre sebausmrtenie. Pri posudzovaní toho, ktoré rozhodnutie by bolo pre aktéra racionálne a lepšie vykonať, treba preto prihliadať len a len na to, čo by (pravdepodobne) čakalo aktéra v budúcnosti, ak by sa nejakým spôsobom rozhodol. Minulé dobrá sú z tohto hľadiska irelevantné. Na túto skutočnosť upozorňuje aj Cowley, keď uvádza, že „racionalita – alebo aspoň tento prudenciálny aspekt racionality – je výhradne orientovaný na budúcnosť“.³⁰ Voľba, pred ktorou aktér v prípade sebausmrtenia stojí, teda je, či bude pokračovať vo svojom ďalšom živote plnom utrpenia, alebo ho ukončí a prestane existovať.

Zhodnotenie, že je nejaké konanie pre človeka lepšie a prospešnejšie, vyžaduje porovnanie minimálne dvoch kvalít života – kvalitu života v prípade vykonania predmetného činu a kvalitu života v prípade nevykonania predmetného činu. Problém je, že v prípade sebausmrtenia nie je čo porovnávať, pretože následkom sebausmrtenia nie je vplyv na kvalitu života aktéra, ale jeho neexistencia. Z tohto dôvodu by tvrdenie, že by bolo pre človeka za ur-

29 Narážam na pasáž zo štúdie: Hříbek, T., Za etiku bez teologie (*Filosofický časopis*, 58, 2010, č. 5, s. 744–745), kde jej autor uvádza: „Zdání paradoxu zmizí, uvědomíme-li si, že kratší život, obsahující dobré věci, může být lepší než delší život, obsahující špatné věci.“

30 Cowley, C., *Suicide Is Neither Rational Nor Irrational*, c.d., s. 499.

čitých okolností lepšie, ak by nebol nažive, predstavovalo kategorický omyl. Znamenalo by to pristupovať k neexistencii človeka, akoby išlo o stav, v ktorom by disponoval určitou kvalitou života – napríklad neutrálnou kvalitou života s vyrovnaným pomerom príjemných a nepríjemných vecí. Iba po vykonaní tohto nesprávneho predpokladu o stave neexistencie by mohol stav neexistencie figurovať vo vyhodnocovaní toho, či by bolo pre človeka lepšie alebo horšie rozhodnúť sa pre sebausmrtenie.

V literatúre, žiaľ, neexistuje zhoda v tom, ako kategorické omyly presne vymedziť a definovať.³¹ Neznamená to však, že by sme na identifikáciu kategorických omylov mali úplne rezignovať. Pokúsim sa preto uplatniť pragmatický prístup ku kategorickým omylom, ktorý rozvíja Magidor.³² Podľa tohto prístupu v kategorických omyloch vyjadrujeme o subjekte nejakej vety taký predpoklad (*presupposition*), ktorý nemožno zosúladiť s doterajšími predpokladmi o danom subjekte. Ako príklad Magidor uvádza, že tvrdenie „číslo dva je zelené“ je kategorickým omylom preto, lebo v bežných kontextoch predpokladáme, že číslo dva nemôže byť farebné.³³ Domnievam sa, že Hříbekov záver, že za určitých okolností je pre človeka lepšie, ak by nebol nažive, si vyžaduje chápať neexistenciu ako formu životného stavu, ktorá mu poskytuje istú sumu dohier. Až po vykonaní tohto predpokladu o stave neexistencie by bolo možné vyhodnotiť, ktorá alternatíva je pre aktéra výhodnejšia. Avšak tvrdenie „neexistencia je životný stav“ je kategorickým omylom, pretože v bežných kontextoch predpokladáme, že nadobudnutie životného stavu nevyhnutne vyžaduje určitú formu existencie a je nezlučiteľné s neexistenciou.

Skutočnosť, že nedáva zmysel hovoriť o neexistencii ako o lepšej či horšej alternatíve pre človeka, si možno ilustrovať aj pomocou už spomenutých možných svetov: Neproblematické porovnanie a vyhodnotenie toho, čo je pre človeka výhodnejšie a lepšie, ponúkajú možné svety A a B, ktoré sa týkajú zmeny stravovacích návykov. V týchto možných svetoch porovnáme entity, ktoré sú rovnakej metafyzickej povahy. Porovnáваме dva životy s rôznou kvalitou – dve životné situácie, v ktorých disponujeme rôznou sumou dohier. O možnom svete A platí, že v ňom: $\exists x S(x) \wedge Q(x)$ (existuje nejaký život x , pre ktorý platí, že má kvalitu Q a žije ho človek S). O možnom svete B zasa platí, že v ňom: $\exists y S(y) \wedge Q(y)$ (existuje nejaký život y , pre ktorý platí, že má kvalitu Q a žije ho človek S). Tým pádom má zmysel skúmať, či platí, že $Q(y) > Q(x)$, teda to, či by zmena stravovacích návykov viedla k vyššej kvalite života, a bola by tak pre aktéra lepšou a racionálnou voľbou.

31 Magidor, O., *Category Mistakes*. Oxford, Oxford University Press 2013, s. 4.

32 Tamže, s. 131.

33 Tamže, s. 132.

Iná situácia je však v dvojiciach možných svetov C, D a E, F. O možných svetoch D a F síce platí, že v nich: $\exists x S(x) \wedge Q(x)$, pretože v týchto možných svetoch sme zostali nažive, a teda v nich disponujeme a aj v budúcnosti budeme disponovať životom s istou sumou dober. Ale o možných svetoch C a E platí: $\forall y \sim S(y)$ (neexistuje žiaden život y, ktorý by žil človek S). V možnom svete C totiž umierame pri automobilovej nehode a v možnom svete E sa zas rozhodneme pre sebausmrtenie. Možné svety C a E preto neponúkajú život s určitou kvalitou, ktorá by mohla slúžiť na porovnanie kvalít života v možných svetoch D a F. Z tohto dôvodu nie je možné vyhodnotiť, či je pre nás lepšie zomrieť alebo zostať nažive, a tým pádom ani to, či by bolo za daných okolností rozumné zvoliť si sebausmrtenie.

Hříbek si kladie otázku: „Existujú nejaké okolnosti, za nichž bych na tom byl lépe, kdybych nebyl naživu?“³⁴ Na túto otázku ponúka kladnú odpoveď, podľa ktorej by som bol na tom lepšie, ak by som nebol nažive, v prípade, že mi môj život „sľubuje již jen velmi nízkou či negativní sumu dober“.³⁵ Mne sa však natíska otázka: Na základe akého porovnania možno tvrdiť, že by som bol na tom lepšie? Sú potrebné minimálne dve entity, ktoré sú rovnakej metafyzickej povahy, aby bolo možné vyhodnotiť, ktorá z nich je lepšia a ktorá zas horšia. Zhodnotenie racionality konania vyžaduje porovnať vplyv na blahobyt a kvalitu života aktéra, ktorý možno rozumné predpokladať ako následok nejakej voľby, s predpokladanou kvalitou života, ak by sa aktér rozhodol pre inú alternatívu. Voľba, v ktorej sa aktér rozhodne pre sebausmrtenie, však takéto porovnávanie neumožňuje, pretože týmto činom samotný aktér prestáva existovať.

Záver

V tejto polemike obhajujem tézu, že ak pod racionálnym konaním rozumieme také konanie, ktoré je výhodné pre aktéra, sebausmrtenie nemôže byť racionálne a ani iracionálne konanie. Možno by sa dalo povedať, že sebausmrtenie je „aracionálne“. Rovnako ako ja, aj niektorí iní autori, ako napríklad Cowley,³⁶ Pilpel a Amsel,³⁷ vyjadrujú pochybnosti o podobných pokusoch zhodnotiť racionalitu sebausmrtenia, respektíve samovraždy. Poukazujú na to, že sebausmrtenie disponuje špecifikami, ktoré nemôžu byť zohľadnené bežným posudzovaním racionality konania. Domnievam sa, že

34 Hříbek, T., *Obrana asistované smrti. Filozofické argumenty na podporu eutanazie a sebeusmrtení za pomoci lékaře*, c.d., s. 136.

35 Tamže, s. 140.

36 Cowley, C., *Suicide Is Neither Rational Nor Irrational*, c.d., s. 495–504.

37 Pilpel, A. – Amsel, L., *What is Wrong with Rational Suicide*. *Philosophia*, 39, 2010, No. 1, s. 111–123.

podstatné špecifikum sebausmrtenia z hľadiska možnosti posudzovať jeho racionalitu tkvie v tom, že tento čin nemá vplyv na kvalitu života aktéra, pretože ním samotný aktér prestáva existovať. Sebausmrtenie tak so sebou nesie žiadne následky, ktoré by mohli figurovať vo vyhodnocovaní toho, či je prospešnejšie a racionálne zomrieť alebo zostať nažive. Podotýkam však, že nevylučujem existenciu iného prístupu k racionalite, ktorý neproblematicky dokáže vyhodnotiť sebausmrtenie buď ako racionálny, alebo iracionálny čin.